

ЕВРОПРЕЙСКИЯТ СЪЛЪБ НА СОЦИАЛНИ ПРАВА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА

Десислава Колева-Стефанова¹

Резюме:

Целта на настоящата разработка е да се разкрие ролята на Европейския стълб на социални права за положителното развитие на европейската политика по отношение на ограничаването на регионалните различия, борбата с бедността, социалното неравенство и правото на достойното съществуване за всички европейски граждани. Фокусът в разработката е мястото на България, спрямо другите европейски държави по отношение на положителното развитие и изпълнение на политиките свързани с Европейския стълб на социални права. В научния труд е извършено статистическо изследване, въз основа на което са направени изводи и препоръки.

Ключови думи: Европейски стълб на социални права; равенство; справедливост; бедност

JEL: J0; J8; J88

THE EUROPEAN PILLAR OF SOCIAL RIGHTS AND THE CHALLENGES FACING THE BULGARIAN STATE

Desislava Koleva-Stefanova²

Abstract:

The purpose of this article is to reveal the role of the European Pillar of Social Rights for the positive development of European policy in terms of limiting regional disparities, combating poverty, social inequality and the right to a dignified existence for all European citizens. The focus of the development is the place of Bulgaria in relation to other European countries in terms of the positive development and implementation of policies related to the European Pillar of Social Rights. In the article, a statistical study is carried out, on the basis of which conclusions and recommendations are made.

Keywords: European Pillar of Social Rights, equality, justice, poverty

JEL: J0, J8, J88

¹ Главен асистент катедра „Човешки ресурси и социална защита“ UNWE, stefanova_desi@abv.bg

² Chief Assistant, Department of Human Resources and Social Protection UNWE, stefanova_desi@abv.bg

Увод

Европейският съюз е общност доказала своето значимо икономическо, политическо и социално място на световната сцена. В един дигитален, бързо развиващ се свят, подложен на множество предизвикателства, непредвидени обстоятелства и катаклизми е необходимо да има изградени ценности, цели и принципи защитаващи правото на мирно и достойно съществуване на хората. Фундаментът на европейската политика още от Лисабонския договор е създаването, развитието, отстояването и изпълнението на дейности за благоденствието на всеки един гражданин. В законодателната рамка на българската държава, като пълноправна членка на ЕС е залегнала концепцията за: постигане на мир, устойчиво развитие, равенство, пълна заетост, социална сигурност, икономически растеж, развитие на науката, иновациите, сближаване между страните-членки, солидарност и пр. За постигането на горепосочените цели и ценности от съществено значение е Европейския стълб на социални права на който е отделено специално внимание в настоящата разработка.

Целта на статията е да се покаже значимото място на Европейския стълб на социални права в съвременната политика на ЕС и България. Целесъобразното прилагане на Европейския стълб на социалните права от всички членки на съюза е основна предпоставка за справяне с всички предизвикателства и трудности, пред които е изправено съвременното човечество. В разработката се отстоява тезата за абсолютната необходимост от изграждането и прилагането на комплексна политика в контекста на 20-те принципа на Европейския стълб на социалните права, за достигане на единна и социална Европа. Постигането на целта предполага решаването на следните задачи:

1. Същност и значение на Европейския стълб на социалните права за ЕС;
2. Анализ на основни показатели, характеризиращи политиките свързани с 20-те принципа на Европейския стълб на социалните права;
3. Изводи и препоръки, обосновани въз основа на извършеното изследване в настоящата статия.

➤ Същност и значение на Европейския стълб на социалните права за ЕС

Европейския стълб на социалните права за ЕС е стратегически документ, споделящ ключови дейности от Програмата на ООН до 2030 г. В него са застъпени двадесет

принципа, които са от първостепенно значение за изграждането на по справедливи, съвременни пазари на труд и ефективно функциониращи социални системи в Еврпа.

Всяка от страните-членки индивидуално изгражда законодателната си рамка по отношение на пенсионната система, заплащането на труд, обезщетенията за безработица, социалните трансфери и пр. Всички членки на Съюза се съобразяват и координират институционалните си дейности с цялостната политика на ЕС. В контекста на Европейския стълб на социалните права, през 2020 г. е изготвена Резолюция на Европейския парламент относно силна социална Европа за справедливи промени. Документът е фокусиран върху насърчаване на заетостта, подобряване условията на труд, достойно съществуване, социална сигурност, борба с бедността и социалното изключване и пр. Европейският стълб на социалните права се основава на 20-те принципа, които основно защитават правата на гражданите за равни възможности, достъп и справедливи условия до пазара на труда и устойчива социална защита.

1) Достъп и равни възможности до пазара на труда, се основава на следните принципи:

- образовние и обучение през целия живот;
- равенство между половете;
- равни възможности;
- активна подкрепа на заетостта.

2) Справедливи условия на труд, се основават на следните принципи:

- сигурна и гъвкава заетост;
- справедливо възнаграждение;
- информация за условия на работа и защита при уволнение;
- социален диалог и индустриални отношения;
- баланс между личен и професионален живот;
- здравословни и безопасни условия на труд и защита на личните данни;

3) Социална закрила и приобщаване:

- грижа и подкрепа за децата;

- социална закрила;
- обезщетения за безработица;
- минимален доход;
- доходи и пенсии за старост;
- здравеопазване;
- интеграция на хората с увреждания;
- дългосрочни грижи;
- жилищно настаняване и помощ за бездомни лица;
- достъп до основни услуги.

(Планът за действие по Европейския стълб на социалните права, <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/bg/index.html>)

Европейският стълб на социалните права отстоява принципите и правата, които са фундаменталната основа за изграждането на съвременна Европа в 21-ви век. „В условията на пазарна икономика те са носител на принципите на демократичност в икономическите и социалните отношения.“[1]

➤ **Анализ на основни показатели, характеризиращи политиките свързани с 20-те принципа на Европейския стълб на социалните права**

В настоящата статия са използвани данни от Евростат, като са разгледани седем показателя:

1. **Млади лица, които нито са заети, нито учат** - Показателят измерва процентния дял на лицата на възраст между 15 - 29 години, които не са заети и не участват в образование или професионално обучение

(https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_20/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_eo.tepsr_eo_hi);

2. **Разликата в заетостта между жените и мъжете** - Показателят се определя като разликата между равнищата на заетост на мъжете и жените на възраст 20 - 64 год.

(https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem060/default/table?lang=en&category=tepsr_eo.tepsr_eo_hi)

3. **Участие на възрастните в ученето през последните четири седмици** - Показателят измерва процентното равнище на лицата на възраст между 25 и 64 год. От общото население, които са заявили, че са получили формално или неформално образование и обучение през четирите седмици преди проучването. Ученето за възрастни обхваща както общи, така и професионални формални и неформални учебни дейности. (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_04_60/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_eo.tepsr_eo_si)

4. **Коефициентът на заетост** - Показателят измерва нивото на заетите лица на възраст от 20 до 64 години от общото население от същата възрастова група. (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem010/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_fw.tepsr_fw_hi)

5. **Работещи бедни** - Показателят отчита делът на лицата, които работят и имат разполагаем доход под прага на риска от бедност, който е 60 % от националния медианен доход, след социални трансфери. (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesov110/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_fw.tepsr_fw_si)

6. **Лица в риск от бедност и социално изключване** - Този показател отчита лицата, които са изложени на риск от бедност, вкл. материални или социални лишения. В риск от бедност са лицата с приравнен разполагаем доход под прага на риска от бедност, който е определен на 60 % от националния медианен приравнен разполагаем доход, след социални трансфери. (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tepsr_lm410/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_spi.tepsr_spi_hi)

7. **Години в добро здраве HLY** – Показателят измерва броя на годините, през които човек на 65-годишна възраст се очаква да живее в добро здравословно състояние. HLY комбинира данни за смъртността и заболяемостта.

(https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tepsr_sp320/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_spi.tepsr_spi_si)

Табл.1 Млади хора, които нито учат, нито работят от страните-членки на ЕС, 2023 г. - 2019 г., % от общото население на възраст 15 - 29 г.

TIME	2023	2022	2021	2020	2019
GEO (Labels)					
European Union - 27 countries (from 2020)	11,2	11,7	13,1	13,9	12,8
Belgium	9,6	9,2	10,1 B	11,3	11,2
Bulgaria	13,8	14,8 b	17,6	18,2	16,7
Czechia	10,1	11,4	10,9	11,0	9,8
Denmark	8,6 b	7,9	8,4	10,2	9,6
Germany	8,8	8,8	9,5	9,6 B	8,6
Estonia	9,6	10,6	11,2	11,1	9,7
Ireland	8,5	8,6	9,7 B	14,1	11,4
Greece	15,9	15,3	17,2	18,5	17,5
Spain	12,3 d	12,7 d	14,2 B	17,3	14,9
France	12,3 d	12,0 d	12,8 D	13,4	12,4
Croatia	11,8 b	13,3	14,9	14,6	14,2
Italy	16,1	19,0	23,1	23,5	22,3
Cyprus	13,8	14,7	15,4	15,3	14,1
Latvia	10,0	11,3	12,1	11,9	10,2
Lithuania	13,5	10,7	12,7	13,0	10,9
Luxembourg	8,5	6,8	8,8	7,7	6,5
Hungary	10,9	10,8	11,7	12,3	11,0
Malta	7,5	7,6	10,5	9,7	8,5
Netherlands	4,7	4,2	3,9	6,3	6,3
Austria	9,4	9,1	9,4	9,9	8,6
Poland	9,1	10,7	13,2	12,5	11,4 B
Portugal	8,9	8,6	9,8	11,0	9,2
Romania	19,3	19,8	20,3	20,6	20,9
Slovenia	7,8	8,4	7,3	7,9	7,5
Slovakia	11,2	12,3	14,2	14,4	13,7
Finland	9,2	9,3	9,2	9,8	9,1
Sweden	5,7	5,6	6,1	6,9	5,9

Източник: Евростат

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_20/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_eo.tepsr_eo_hi

Табл. 1 онаглеждава процентното равнище на младите лица от 15 г. до 29 г., които нито учат, нито работят за периода 2019 г. - 2023 г. Прави ви впечатление че, средното равнище за ЕС през 2023 г. е най-ниско (11,2%), а най-високо е отчетено през 2020 г. (13,9%). За България също важи тази тенденция, като през 2023 г. стойността е най-ниска (13,8%), а през 2020 г. най-висока (18,2%). Осреднената стойност за ЕС за 2019 г. - 2023 г. е 12,54%, а за България със 3,68 процентни пункта по-високи -16,22%. За 2023 г. най-високи стойности се наблюдават в Румъния - 19,3%, следвана от Италия - 16,1% и Гърция с 15,9%. Най-ниски стойности за 2023 г. се наблюдават в Нидерландия - 4,7%, на второ място Швеция - 5,7% и на трета позиция Малта - 7,5%.

Табл. 2 Разликата в заетостта между жените и мъжете, 20-64 г. 2019 - 2023 г. , % от общото население

TIME	2019	2020	2021	2022	2023
GEO (Labels)					
European Union - 27 countries (from 2020)	11,3	11,0	10,9	10,7	10,2
Belgium	8,0	8,1	7,7	7,6	7,6
Bulgaria	8,1	8,3	8,4	7,5 b	7,3
Czechia	15,0	15,3	15,4	14,9	13,9
Denmark	7,2	7,0	6,9	5,4	5,6 B
Germany	8,0	7,5 b	7,4	7,7	7,7
Estonia	6,0	4,4	3,7	2,9	2,4
Ireland	12,5	12,7	10,1 b	11,4	9,9
Greece	20,7	19,4	19,8	21,0	19,8
Spain	11,9	11,4	10,8 b	11,2 D	10,3 D
France	5,9	5,7	6,2 d	5,8 D	5,5 D
Croatia	10,5	11,2	10,5	9,5	7,8 B
Italy	19,4	19,7	19,2	19,7	19,5
Cyprus	11,6	12,0	12,2	12,1	9,0
Latvia	3,7	3,7	4,8	3,1	3,1
Lithuania	1,6	1,7	1,4	0,8	1,5
Luxembourg	9,1	7,1	7,4	6,5	6,8
Hungary	11,0	11,2	10,6	9,8	9,2
Malta	22,0	18,9	17,6	13,3	14,2

Netherlands	8,9		8,4		8,2		7,9		7,8	
Austria	8,8		8,4		8,6		7,8		7,8	
Poland	14,6	b	14,8		13,9		12,9		11,8	
Portugal	6,9		5,7		6,3		5,9		5,6	
Romania	19,2		19,3		20,1		18,6		19,1	
Slovenia	6,5		5,9		6,7		6,9		6,1	
Slovakia	7,7		7,3		8,5		8,1		7,7	
Finland	3,3		3,3		2,0		1,2		0,2	
Sweden	5,2		5,3		5,4		5,7		4,7	

Източник: Евростат

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem060/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_eo.tepsr_eo_hi

Данните в таблица 2 показват разликата в заетостта между жените и мъжете на възраст от 20 г. до 64 г. за изследвания период от 2019 г. до 2023 г. Осреднената стойност за петте години за ЕС е 10,82%, а за страната ни с 2,9 процентни пункта по-малки стойности от 7,92%. За 2023 г. цифрата за България е 7,3%, а средно за ЕС е 10,2%. Най-ниски стойности по показателя за 2023 г. се наблюдават във Финландия с едва 0,2%, следвана от Литва -1,5% и Естония - 2,4%. Най-завишени стойности за 2023 г. са отчетени в Гърция – 19,8%, втора позиция е за Италия - 19,5% и Румъния с 19,1%.

Табл. 3 Участие на възрастните в ученето през последните четири седмици, 2023 - 2019 г., 25 - 64 г., % от общото население

TIME	2023	2022	2021	2020	2019
GEO (Labels)					
European Union - 27 countries (from 2020)	12,8	11,8	10,8	9,1	10,8
Belgium	11,1	10,3	10,2	7,4	8,2
Bulgaria	1,4	1,6	1,8	1,6	2,0
Czechia	9,9	9,4	5,8	5,5	8,1
Denmark	30,5	27,9	22,4	20,0	25,3
Germany	8,3	8,1	7,7	7,7	8,2
Estonia	23,2	21,1	18,4	16,6	19,6
Ireland	12,3	11,8	13,6	11,0	12,6
Greece	3,4	3,5	3,5	4,1	3,9
Spain	15,8	15,2	14,3	11,0	10,6
France	14,9	13,3	11,0	13,0	19,5
Croatia	6,4	4,4	5,1	3,2	3,5
Italy	11,6	9,6	9,9	7,1	8,1

Cyprus	11,0		10,5		9,7	b	4,7		5,9	
Latvia	10,7		9,7		8,6	b	6,6		7,4	
Lithuania	10,7		8,5		8,5	b	7,2		7,0	
Hungary	9,6		7,9		5,9	b	5,1		5,8	
Malta	16,5		13,0		13,8	b	10,8		11,8	
Netherlands	26,4		26,4		26,6	b	18,8		19,5	
Austria	17,1		15,8		14,6	b	11,7		14,7	
Poland	8,7		7,8		5,6	b	3,8		4,9	B
Portugal	13,4		13,3		12,3	b	9,8		10,5	
Romania	6,7		5,4		4,9	b	1,0		1,3	
Slovenia	19,9	b	22,3		18,9	b	8,4		11,2	
Slovakia	10,5		12,8	b	4,8	b	2,8		3,6	
Finland	26,1		25,2		30,5	b	27,3		29,0	
Sweden	38,8		36,2		34,7	b	28,6		34,3	
Luxembourg	16,2		18,1	u	17,9	b	16,3		19,1	

Източник: Евростат

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_04_60/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_eo.tepsr_eo_si

Цифрите от табл. 3 дават информация за участието на възрастните в ученето през последните четири седмици за периода 2019 г. - 2023 г. за лица на възраст 25 - 64 г., като процент от общото население. Осреднената стойност за ЕС през петте изследвани години е 11,6%, а за страната ни стойността е едва 1,68%, с цели 9,92 процентни пункта по-ниска. За съжаление България е с най-ниска стойност за 2023 г. - 1,4%, спрямо останалите изследвани европейски държави Следващата страна с негативен резултат за 2023 г. е Гърция - 3,4% и Хърватия с 6,4%. Най-добри стойности по този показател е Швеция - 38,8%, на второ място е Дания - 30,5%, Нидерландия - 26,4% и Финландия - 26,1%.

Табл. 4 Коефициент на заетост, 2023 - 2019 г., % от общото население на възраст 20 - 64 г.

TIME	2019		2020		2021		2022		2023	
GEO (Labels)										
European Union - 27 countries (from 2020)	72,7		71,7		73,0		74,6		75,3	
Belgium	70,5		69,7		70,6		71,9		72,1	
Bulgaria	74,3		72,7		73,2		75,9	b	76,2	
Czechia	80,3		79,7		80,0		81,3		81,7	
Denmark	78,3		77,8		79,0		80,1		79,8	B
Germany	79,6		78,2	b	79,4		80,6		81,1	
Estonia	80,5		79,1		79,3		81,9		82,1	

Ireland	75,0	72,1	74,9	b	78,2	79,1	
Greece	60,8	58,3	62,6		66,3	67,4	
Spain	68,0	65,7	67,5	b	69,3	d	D
France	72,3	72,1	73,2	d	74,0	d	D
Croatia	66,7	66,9	68,2		69,7	70,7	B
Italy	63,5	61,9	62,7		64,8	66,3	
Cyprus	75,7	74,9	75,9		77,9	78,9	
Latvia	77,3	76,9	75,3		77,0	77,5	
Lithuania	78,2	76,7	77,4		79,0	78,5	
Luxembourg	72,8	72,1	74,1		74,8	74,8	
Hungary	77,6	77,5	78,8		80,2	80,7	
Malta	75,6	76,0	77,8		80,1	81,7	
Netherlands	81,0	80,8	81,7		82,9	83,5	
Austria	76,8	74,8	75,6		77,3	77,2	
Poland	72,6	b	72,8		75,5	76,7	77,9
Portugal	75,5	74,2	75,5		77,1	78,2	
Romania	65,1	65,2	67,1		68,5	68,7	
Slovenia	75,9	74,8	76,1		77,9	77,5	
Slovakia	75,6	74,6	74,6		76,7	77,5	
Finland	76,2	75,5	76,8		78,4	78,2	
Sweden	81,7	80,2	80,4		82,0	82,6	

Източник: Евростат

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem010/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_fwc.tepsr_fwc_hi

Таблица 4 онаглеждава коефициента на заетост за периода 2019 г. - 2023 г. на лицата на възраст от 20 г. до 64 г. От данните се вижда, че осреднената стойност за периода 2019 г. - 2023 г. за ЕС е 73,46%, а за България с един процентен пункт по-висока стойност от 74,46%. През 2023 г., след отминаване на пандемията се наблюдава най-висок коефициент на заетост за петте изследвани години, като за ЕС цифрата е 75,3%, а за България е 76,2%. Най-негативни стойности за 2023 г. са отчетени в Гърция - 67,4%, следвана от Италия - 66,3% и Румъния - 68,7%. Най-високи стойности по показателя за 2023 г. се наблюдават в Нидерландия - 83,5%, на второ място е Швеция - 82,6% и на трето е Румъния - 68,7%.

Табл. 5 Работещи бедни, 2019 - 2023 г., % от общите работещи лица над 18 г.

TIME	2019	2020	2021	2022	2023
GEO (Labels)					

European Union - 27 countries (from 2020)	9,0	e	8,8		8,9		8,5		8,3	
Belgium	4,8	b	4,2		3,8		3,6		4,7	
Bulgaria	8,9		9,6		10,0		9,7		11,4	
Czechia	3,5		3,7		3,5		3,4		3,1	
Denmark	6,3		6,2	b	6,0		5,9		6,0	
Germany	8,0		8,6	b	8,7		7,2		6,6	B
Estonia	10,0		10,0		10,0		10,5		10,3	
Ireland	6,2	b	5,5	b	4,5		5,4		5,5	
Greece	10,2		10,1		11,3		10,6		9,9	
Spain	12,7		11,8		12,7		11,7		11,3	
France	7,4		7,4	b	6,9		7,5	b	7,8	
Croatia	5,1		5,1		4,9		4,7		6,2	B
Italy	11,8		10,8		11,6		11,5		9,9	
Cyprus	6,7		7,3		7,6		7,9		7,4	
Latvia	8,5		8,2		9,8		9,2		9,2	
Lithuania	7,9		8,0		7,5		7,6		7,9	
Luxembourg	12,1		11,9	b	13,5	b	12,9	b	14,8	
Hungary	8,4		7,8		7,6		7,0		6,9	
Malta	6,5		7,4		7,3		7,1		7,6	
Netherlands	5,5		5,6		5,2		5,0		6,0	
Austria	7,6		7,2		7,5		8,2		7,6	
Poland	9,7		9,6		8,9		9,1		9,0	
Portugal	10,8		9,5		11,2		10,3		10,0	
Romania	15,7		14,9		15,5		14,5		15,3	
Slovenia	4,5		5,0		5,0		4,8		5,7	
Slovakia	4,4		5,2		6,7		7,1		9,1	
Finland	2,9		3,1		2,8		2,5		2,8	
Sweden	7,8		7,8		6,7		7,5		7,1	

Източник: Евростат

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesov110/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_fw.c.tepsr_fw.c_si

От табл. 5 се наблюдава процентното равнище на работещите бедни за периода 2019 г. - 2023 г. Прави впечатление, че през 2023 г. средната стойност за ЕС е най-ниска, спрямо останалите изследвани години - 8,3%, а най-високи проценти са отчетени през 2019 г. - 9,0%. За разлика от ЕС за България най-високи цифри по този показател се наблюдават през 2023 г. - 11,4%, а най-ниски през 2019 г. - 8,9%. Осреднените стойности за петте години за ЕС процентното равнище е 8,55 а за страната ни 9,92% или с 1,42 процентни пункта по-високо от средното за ЕС.

Най-негативни стойности за 2023 г. са отбелязани в Румъния -15,3%, Люксембург - 14,8%, България - 11,4% и Испания - 11,3%. С най-добри показатели за 2023 г. са Финландия - 2,8%, Чехия - 3,1%, Ирландия - 5,5% и Словения - 5,7%.

Табл. 6 Лица в риск от бедност и социално изключване, 2019 – 2023 г., % от общото население

TIME	2019	2020	2021	2022	2023
GEO (Labels)					
European Union - 27 countries (from 2020)	21,1	21,5 b	21,7	21,6	21,4
Belgium	20,0 b	20,3	18,8	18,7	18,6
Bulgaria	33,2	33,5	31,7	32,2	30,0
Czechia	12,1	11,5	10,7	11,8	12,0
Denmark	17,3	16,8 b	17,3	17,1	17,9
Germany	17,3	20,4 b	21,0	21,1	21,3
Estonia	23,7	22,8	22,2	25,2	24,2
Ireland	20,2 b	19,1 b	19,6	19,6	19,2
Greece	29,0	27,4	28,3	26,3	26,1
Spain	26,2	27,0	27,8	26,0	26,5
France	18,8	19,0 b	19,0	20,7 b	20,4
Croatia	20,8	20,5	20,9	19,9	20,7 B
Italy	24,6	24,9	25,2	24,4	22,8
Cyprus	18,6	17,6	17,3	16,7	16,7
Latvia	26,7	25,1	26,1	26,0	25,6
Lithuania	25,5	24,5	23,5	24,6	24,3
Luxembourg	20,1	19,9 b	21,1 b	19,4 b	21,4
Hungary	20,0	19,4	19,4	18,4	19,7
Malta	20,7	19,9	20,3	20,1	19,8
Netherlands	16,5	16,0	16,6	16,5	17,0
Austria	16,5	16,7	17,3	17,5	17,7
Poland	17,9	17,0	16,8	15,9	16,3
Portugal	21,1	20,0	22,4	20,1	20,1
Romania	36,1	35,6	34,4	34,4	32,0
Slovenia	13,7	14,3	13,2	13,3	13,7
Slovakia	14,8	13,8	15,6	16,5	17,6
Finland	14,5 b	14,9	14,2	16,3 b	15,8
Sweden	18,4	17,7	17,2	18,6	18,4

Източник: Евростат

(https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tepsr_lm410/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_spi.tepsr_spi_hi)

Данните от табл. 6 показват процентното равнище на лицата в риск от бедност и социално изключване за периода 2019 - 2023 г. Осреднената стойност за ЕС през петте изследвани години е 21,46%, а за България значително по-висока стойност от 32,12% или с цели 10,66 процентни пункта по-голямо процентно равнище. Като цяло, за периода 2019 г. - 2023 г. осреднените стойности за ЕС са константни. За България през 2023 г. се наблюдават най-ниски стойности по показателя - 30,0%, а през 2020 г. най-високи от 33,5%. Както се вижда и в таблица 5, най-ниски стойности и в таблица 6 са отчетени в Чехия -12%, следвана от Словения - 13,7% и Финландия - 15,8%. Противоположните страни с най-високо процентно равнище за 2023 г. са отново както и в таблица 5, Румъния - 32,0%, следвана от нашата страна с 30,0%

Табл. 7 Години в добро здраве, 65 год., 2019 г. - 2022 г., % от общото населени на същата възраст

TIME	2019	2020	2021	2022	
GEO (Labels)					
European Union - 27 countries (from 2020)	10,3	9,8	9,7	9,1	B
Belgium	10,6	b	10,8	11,2	
Bulgaria	9,9	9,3	8,4	10,1	B
Czechia	8,1	7,5	7,6	7,4	
Denmark	11,3	11,2	b	9,9	10,2
Germany	12,2	11,1	b	10,8	8,4 Bu
Estonia	6,9	7,1	7	7,6	
Ireland	13,6	11,9	b	12,6	11,6
Greece	7,9	7,6	7,7	8,8	
Spain	12,4	11,6	10,5	9,7	
France	11,0	11,1	b	12	11,0 Bp
Croatia	4,8	5,0	5,2	5,4	B
Italy	10,4	10,5	10,7	10,1	
Cyprus	7,6	7,3	9,2	8,7	
Latvia	4,7	4,4	4,8	4,3	
Lithuania	6,2	5,9	6	7,1	
Luxembourg	10,4	10,9	b	11,0	b
Hungary	7,1	7,6	7,5	7,1	B
Malta	14,8	12,8	11,9	12,1	P
Netherlands	9,9	9,9	9,4	9,1	
Austria	7,7	8,1	9,5	9,4	
Poland	8,6	8,2	8,3	8,2	B
Portugal	7,3	7,7	7,9	7,9	Bp
Romania	6,6	5,9	4	3,9	E

Slovenia	8,6	10,3	10,7	11,4
Slovakia	4,7	4,7	5	4,8
Finland	9,5	9,9	10,9	9,0
Sweden	16,2	15,9	14,6	13,9

Източник: Евростат

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tepsr_sp320/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_spi.tepsr_spi_si

Показателят „години в добро здраве, 65 г.“ за периода 2019 г. - 2022 г. показва, че средното равнище за ЕС за четирите изследвани години е 9,72%, а за България малко по-ниско от 9,43%. За 2022 г. страните с най-негативни стойности са Румъния - 3,9%, следвана от Латвия - 4,3% и Словения - 4,8%. На срещуположната страна с най-високи стойности за 2022 г. са: Швеция -16,2%, на второ място е Малта - 14,8% и Ирландия - 13,6%.

➤ **Изводи и препоръки въз основа на извършеното изследване на пазара на труд на 28-те страни членки на ЕС.**

- От табл. 1 се вижда, че най-високо осреднено равнище при младите лица, които не учат и не работят за ЕС и България се наблюдава през 2020 г. Основен фактор за тези данни е възникналата пандемия от COVID-19, която доведе до сериозни сътресения на пазара на труда и наруши трудовите процеси, поради наложените рестриктивни мерки и ограничения. Прави впечатление, че за всичките изследвани години страната ни бележи по-високи стойности по този показател, спрямо средните стойности за ЕС. Една от причините за тези негативни тенденции за България е, че младите хора, които завършват формалното си образование чувстват несигурност по отношение на бъдещето си. Голяма част от тях нямат ясна представа какви са техните професионални интереси и към каква професия биха се насочили. Необходимо е държавните институции още от гимназиалното образование да разработят целесъобразни комплексни политики в синхрон с бизнеса, които да дават ясна насока за професионалния път по който да поемат младежите. Важно е коректна и точна преценка от какви специалисти се нуждае страната ни. Добре изградените и синхронизирани образователна и трудови

политики, биха довели до ограничаване на структурната безработица, както и до подготвени, адаптивни млади хора, готови да се влеят в пазара на труда.

- В таблица 2 от статията се наблюдават данни отчитащи разликата в заетостта между жените и мъжете на възраст от 20 г. до 64 г. за периода от 2019 г. до 2023 г. Прави впечатление, че по този показател осреднените стойности за България са по-ниски, спрямо ЕС. Може да се направи извод, че на пазара на труда в България не се отчитат сериозни амплитудни разлики в заетостта между жените и мъжете, спрямо останалите ЕС. Забелязва се, че Финландия отчита най-ниски стойности от 0,2%. Тя е скандинавска държава, която има добре развита икономика, стабилна финансова и социалноосигурителна система, което оказва положително влияние на пазара на труда, вкл. и по този показател. На другия полюс са страни, като Гърция, Италия и Румъния, които имат негативни стойности и по показателя „Млади лица, които нито учат, нито работят“. Съвременните трудови пазара се характеризират с все по-динамично развитие на гъвкавата заетост, вкл. работа от вкъщи и виртуалната реалност. Такава работна среда дава възможност на жената успешно да съвместява и да намира баланс между личния и професионалния живот. До голяма степен настоящите професии дават възможност за гъвкавост така, че на жената не се налага откъсване от пазара на труда поради семейни ангажименти. Следва да се има предвид, че изграждането на гъвкава политика на пазара на труда е комплексен и сложен процес. „Прилагането на гъвкави форми на заетост трябва да бъде съобразено със социалното осигуряване и подпомагане в България, за да не води до негативно отражение върху осигурителния стаж, обезщетенията и пенсиите на лицата.“ [2] В бъдеще се очаква да се наблюдават все по-малки разлики в заетостта между мъжете и жените. Съвременната жена има равнопоставено място на пазара на труда, като професионалните умения не зависят от пола, а от качествата и знанията на лицето.
- Таблица 3 дава информация за участието на възрастните 25-64 г. в ученето през последните четири седмици за периода 2019 г. - 2023 г. За съжаление страната ни отчита най-ниски стойности през всички изследвани години, спрямо останалите европейски страни. Прави впечатление, че при всички скандинавски държави се наблюдават най-високи стойности за изследвания период. България значително

изостава в обучението за възрастни лица. Професионалното обучение, меките умения, дигиталните компетенция са от първостепенно значение за трудоспособното население. Необходимо е работната сила да бъде подготвена за динамичните промени на пазара на труда, които най-ясно се изразяват с навлизане на нови професии, виртуална среда и гъвкави форми на заетост. Не е препоръчително, а е задължително ученето през целия живот, за да може човек да е конкурентен и успешно реализиращ се на днешният и бъдещ пазар на труда. В тази насока е необходимо държавните институции да взимат пример от скандинавските държави, като разработват обучителни курсове за възрастни, които да са съобразени с високотехнологичния пазар на труда.

- От таблица 4 в разработката се виждат данни за коефициента на заетост за периода 2019 г. - 2023 г. По този показател страната ни отчита малко по-високи стойности, спрямо осредненото равнище за ЕС. През 2023 г. се наблюдават най-високи стойности на показателя в почти всички европейски страни включително и за страната ни. Въпреки сътресенията с които се сблъскаха европейските държави, може да се каже, че бързите и своевременно прилагани политики на пазара на труда по време на пандемията предотвратиха очакващото се високо равнище на безработица. Без съмнение имаше несигурност и фалити сред бизнеса, особено при малките предприятия, някои от които не успяха да се адаптират към създадените се извънредни обстоятелства. Пандемията от COVID-19 показва, че за решението на всеки един проблем е необходимо единна, всеобхватна политика, в която да вземат участие всички заинтересовани страни и компетентни органи.
- От таблица 5 в статията се наблюдават данни за работещите бедни в изследваните страни от ЕС. За съжаление, България е третата страна с най-високи стойности по този показател за 2023 г. Прави впечатление, че за разлика от средните стойности за ЕС за 2023 г., където тенденциозно се отчитат по-ниски стойности, за страната ни е обратното, като през 2019 г. има най-ниско процентно равнище по показателя, а през следващите години се наблюдава нарастване. Един от основните фактори за тази тенденция е високата инфлация, през последните години, която доведе до по-бързо нарастване на цените на стоките и услугите, спрямо работните заплати и на практика покупателната стойност на парите се обезцени. Голяма част от работната

сила с ниско или без образование работи на минимално заплащане, което при инфлационна криза значително ограничава бюджета на тези лица, а от там и стандарта им на живот. В тази нестабилна финансова, икономическа и политическа обстановка е необходимо да се вземат мерки, които да бъдат фокусирани върху уязвимите групи на пазара на труда, каквито са лицата с ниско или без образование, хората в неравностойно положение поради здравословен проблем, възрастните лица и младите хора. Пазарът на труда е системата, която осигурява основните доходи на населението, затова е важно да се изградят ефективни механизми, които значително да ограничат делът на работещите бедни.

- Таблица 6 в разработката онагледява процентното равнище на лицата в риск от бедност и социално изключване за страните от ЕС за периода 2019 г. - 2023 г. За съжаление страната ни, както и по предходния изследван показател отчитащ работещите бедни е с едни от най-високите стойности, като само Румъния е пред нея. За България осреднената стойност за петте изследвани години е с 10,6 процентни пункта, спрямо средните за ЕС. Като една от основните причини за тези негативни резултати, които ни нареждат на второ място по бедност в ЕС е нарастващото неравенство в доходите между хората, както и между регионите, областите и общини в страната. Не бива да се пренебрегва и високото равнище на скрита безработица вкл. обезкуражените лица, лицата от ромски произход, лицата в сивата икономика без социална защита и пр. За ограничаване на бедността и социалното изключване е необходимо баланс между активната и пасивната политика на пазара на труда. Много е важно лицата в трудоспособна възраст да имат социална защита, да се осигуряват върху пълното си възнаграждение, за да се намали сивата икономика и риска от бедност и социално изключване. Приоритетна задача на институциите на пазара на труда е реализирането на мерки и програми свързани с професионалното развитие на хората в неравностойно положение. От първостепенно значение за успешната им интеграция на пазара на труда е придобиването на знания, умения и компетенции, които да отговарят на нуждите на бизнеса в съответния регион на страната.
- Показателят от таблица 7 - „години в добро здраве, 65 г.“ за периода 2019 г. - 2022 г. е един от най-важните показатели в контекста на Европейския стълб на социални

права, даващ информация за здравословното състояние на лицата над 65 г. Той до голяма степен характеризира здравния статус на работната сила на страните-членки. Населението на Европа вкл. и на България застарява, което се дължи най-вече на тенденциозно нарастващата продължителност на живот, ниската раждаемост, намаляващия дял на лицата в трудоспособна възраст. „Застаряването на населението, влошаването на възрастовата му структура и промените в условията и начина на живот на лицата поставят новите предизвикателства пред здравните и пенсионни системи на страните, с които те трябва да се справят в кратки срокове и компетентно, отразявайки националните специфични особености.“ [3] Всичките тези процеси водят до предприети реформи в пенсионната система на почти всички страни-членки. Реформата се изразява най-вече в увеличаване възрастта за пенсиониране при мъжете и жените. В тази насока от съществено значение за възрастните лица е да се чувстват добре физически и психически, да бъдат трудоспособни, да водят пълноценен социален живот, да полагат грижи за здравето и живота си. Националната стратегия за активен живот на възрастните хора е основен документ подкрепящ възрастните хора в България. Той защитава правото им на достъп до качествени здравни и социални услуги, правото им на професионални обучения и достойно съществуване. По показателя "години в добро здраве" страната ни е със стойности приблизително, като средното равнище за ЕС за всички изследвани години. Добрият здравен статус е най-важната предпоставка за достойно и пълноценно съществуване, което е застъпено и в Европейския стълб на социални права.

- Анализираният седем показателя в настоящата статия имат пряка връзка с целите и ценностите, които са в основата на Европейския стълб на социални права. По някои от показателите страната ни е на едно от последните места. (Работещи бедни и Лица в риск от бедност и социално изключване). Предизвикателствата пред институциите и населението на България не са малко, но е важно да продължава да се работи за изграждането на ефективно функциониращ пазар на труда, в съчетание със социалноосигурителна система, които да отговарят на новите икономически и социални модели на нашето съвремие. Важно е да се прилагат добри практики от държави с висок устойчив растеж. Задължително условие за успеха при

изграждането на законодателна рамка е да участват заинтересовани лица, които да са компетентни в своята област. „Необходимо е те да притежават съответните знания и умения, за да изпълняват задълженията си адекватно, както и да имат добра репутация.“ [4] Няма формула, която да гарантира успеха на дадена политика. „Не може да се намери универсално решение по тази материя, но въвеждането на ново правило, което да търпи последващи модификации през годините, е удачно начало в тази насока.“ [5] Без съмнение, трябва да има стремежа към изграждането на един по-добър свят, където иновативните решения винаги ще имат място във всяка една обществена система.

Заклучение

Европейският стълб на социални права играе ключова роля за развитието на социалното измерение на ЕС. В него са залегнали двадесет принципа, които са пътеводител за достигането на справедлив, единен Съюз. Устойчивият икономически растеж, стабилният пазар на труда, борбата с бедността, социалното изключване, правото на избор са ключови парадигми в цялостната политика на страните-членки. България е пълноправен член от този Съюз, която взема пример, обменя опит с останалите страни-членки, и въпреки трудностите отстоява правото на човека за достойно съществуване в един мирен и по-добър свят. Достигаем на високо ниво на социална защита, която да изкорени бедността, неравенството и дискриминацията е концепцията залегнала в Европейския стълб на социални права, който е "Стълбът" на модерна Европа, в ерата на дигиталните технологии.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Апостолов, В., (2018), Индустриални отношения, Издателски комплекс –УНСС, с.7.
(Apostolov, V., (2018), Industrialni otnoshenia, Izdatelski kompleks –UNSS, s.7)

[2] Манчева, М., (2022), Съвременните предизвикателства пред заетостта на жените на пазара на труда, сп. Индустриални отношения и обществено развитие, бр.3/2022 с.9 (Mancheva, M., (2022), Savremennite predizvikelstva pred zaetostta na zhenite na pazara na truda, sp. Industrialni otnoshenia i obshtestveno razvitie, br.3/2022 s.9)

[3] Пандурска, Р., Застаряването на населението-фактор за повишаване на потребността от услуги за дългосрочна грижа в България, Научни трудове, том 3/2019, УНСС, с.15. (Pandurska, R., Zastaryavaneto na naselenieto-faktor za povishavane na potrebnostta ot usluzhi za dalgosrochna grizha v Bulgaria, Nauchni trudove, tom 3/2019, UNSS, s.15.)

[4] Димитрова, Г., (2020), Застрахователните посредници като част от системата на човешките ресурси на застрахователното дружество, сп. Индустриални отношения и обществено развитие бр.2/2020, с.78-79 (Dimitrova, G., (2020), Zastrahovatelните posrednitsi kato chast ot sistemata na choveshkite resursi na zastrahovatelното družhestvo, sp. Industrialni otnoshenia i obshtestveno razvitie br.2/2020, s.78-79)

[5] Дулевски, С., (2020), Дигиталното място на стопанска дейност, Народноstopански архив, Свищов, бр. 4/2020, с.60,

file:///C:/Users/Georgi%20Mishev/Downloads/p1572__NSABook4bul2020_55-75%20(1).pdf

(Dulevski, S., (2020), Digitalното myasto na stopanska deynost, Narodnostopanski arhiv, Svishtov, br. 4/2020, s.60)

6. Дулевски, Л., Л., Стефанов, М., Атанасова, М., Паунов, Н., Павлов, Хр., Малешков, (2016), Икономика на труда, УНСС. (Dulevski, Stefanov, Atanasova, Paunov, Pavlov, Maleshkov, (2016) Ikonomika na truda, UNSS.)

7. Павлов, Н., (2011), Осигурителни схеми, Фабер. (Pavlov, N.,(2011), Osiguritelni shemi, Faber.)

БЕЛЕЖКИ

1. Планът за действие по Европейския стълб на социалните права, <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/bg/index.htm>
2. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_20/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_eo.tepsr_eo_hi

3. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem060/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_eo.tepsr_eo_hi
4. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_04_60/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_eo.tepsr_eo_si
5. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem010/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_fwc.tepsr_fwc_hi
6. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesov110/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_fwc.tepsr_fwc_si
7. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tepsr_lm410/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_spi.tepsr_spi_hi
8. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tepsr_sp320/default/table?lang=en&category=tepsr.tepsr_spi.tepsr_spi_si